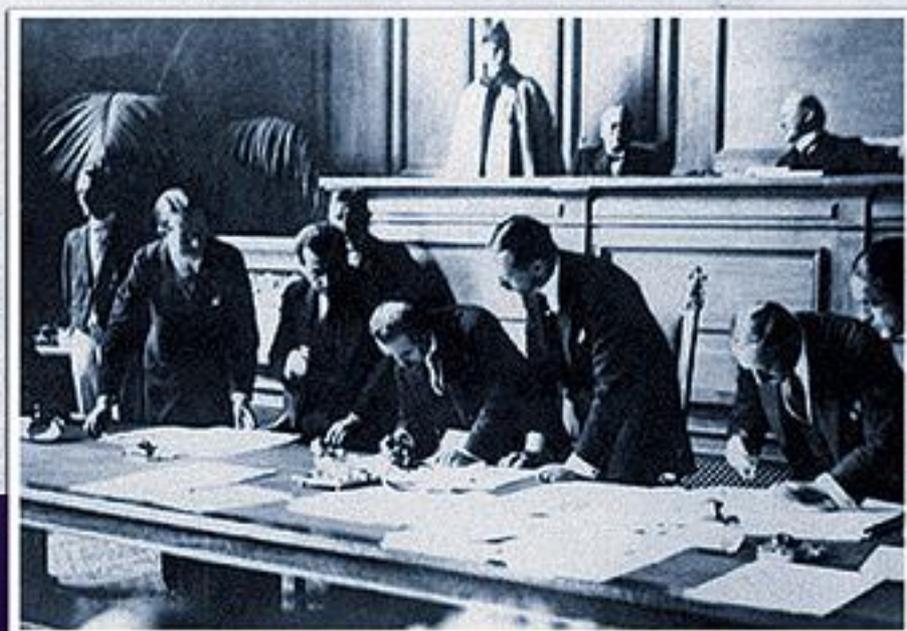

90 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ

Η λειτουργία της Συνθήκης υπό το φως
των εξελίξεων μετά το 1923

Επιμέλεια Έκδοσης
Φωτεινή Παζαρτζή Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος

90 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ

Η λειτουργία της Συνθήκης υπό το φως
των εξελίξεων μετά το 1923

90 Χρόνια από τη Συνθήκη της Λωζάννης

ISBN 978-960-562-347-0

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director: Γιάννης Μαμαλούκος
Υπεύθυνος Παραγωγής: Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία: Θεώνη Χαραλαμπίκη
Παραγωγή: NB Production AM041214M23

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομιάλη 23, 106 80 Αθήνα

Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819

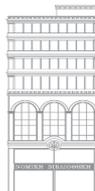
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Αθήνα: Μαυρομιάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521

Πειραιάς: Φίλωνος 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212

Πάτρα: Κανάρη 15, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600

Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

© 2014, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

90 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ

Η λειτουργία της Συνθήκης υπό το φως
των εξελίξεων μετά το 1923

Επιμέλεια Έκδοσης

Φωτεινή Παζαρτζή

Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

The 1923 Lausanne Peace Treaty at 90

ISBN 978-960-562-347-0

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organisation. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address below.

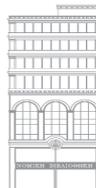
DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23, Mavromichali Str., 106 80 Athens Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

© 2014, NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A.

Περιεχόμενα

Πρόλογος XI

Φωτεινή Παζαρτζή

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νομικής Σχολής
Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου*

I. Η ιστορική διάσταση

Η Συνδιάσκεψη της Λωζάννης 3

Κωνσταντίνος Σβωλόπουλος

Ομ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Ακαδημαϊκός

Η Συνθήκη της Λωζάννης και η ελληνική πολιτική σκέψη 11

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Οι μειονότητες στη Συνδιάσκεψη της Λωζάννης:

Ένα πρόβλημα με αμφίβολες λύσεις 17

Λένα Διβάνη

Αναπλ. Καθηγήτρια Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Ανιχνεύοντας τη Λωζάννη μέσα από τα ιστορικά έγγραφα

του Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου

του Υπουργείου των Εξωτερικών 29

Φωτεινή Τομαή-Κωνσταντοπούλου

Πρεσβευτής Σύμβουλος Α, Υπουργείο Εξωτερικών

II. Η εδαφική διάσταση

Το εδαφικό καθεστώς του Αιγαίου πριν και μετά το 1923 39

Άγγελος Γιόκαρης

Ομ. Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Διαδοχή κρατών και διεθνή σύνορα στα Βαλκάνια..... 77

Γιώργος Καριψιάδης

Δρ. Διεθνούς Δικαίου, Νομικός Σύμβουλος ΕΝΥ/ΥΠΕΕ

Καθεστώς ελληνοτουρκικών συνόρων βάσει της συνθήκης της Λωζάννης	85
<i>Άγγελος Μ. Συρίγος</i>	
<i>Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, Πάντειο Παν/μιο</i>	
Το καθεστώς των νήσων βάσει της Συνθήκης της Λωζάννης	121
<i>Αναστασία Γ. Στρατή</i>	
<i>Εμπειρογνώμων Δικαίου της Θάλασσας Υπουργείο Εξωτερικών, Γ.Γ. της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου</i>	
Η αποστρατικοποίηση με τη Συνθήκη της Λωζάννης: όψεις ασφάλειας και εξελίξεις	151
<i>Πέτρος Λιάκουρας</i>	
<i>Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς</i>	
Εδαφικές διαφορές και Συνθήκη της Λωζάννης: Η νομολογία διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων	187
<i>Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος</i>	
<i>Αναπληρωτής Καθηγητής Νομικής Σχολής ΔΠΘ, Μέλος ΔΣ της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου</i>	
 III. Η ανθρώπινη διάσταση	
Η ανταλλαγή πληθυσμών στη Λωζάννη: Μία πρόιμη εκδήλωση εθνοκάθαρσης και η προέλευση αυτής	197
<i>Αντώνης Μπρεδήμας</i>	
<i>Ομ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών</i>	
Πριν από τη Λωζάννη: Πληθυσμιακές μετακινήσεις στη σκιά μαζικών εγκλημάτων	215
<i>Νίκος Ζάικος</i>	
<i>Επίκουρος καθηγητής, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας</i>	
Ζητήματα ιθαγενείας κατά την ανταλλαγή πληθυσμών	233
<i>Ελίνα Ν. Μουσταΐρα</i>	
<i>Καθηγήτρια Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Μέλος ΔΣ της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου</i>	

Η εφαρμογή της Συνθήκης της Λωζάννης στο ελληνικό δίκαιο. Το κεφάλαιο περί των μειονοτήτων	241
---	-----

Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η εφαρμογή της Συνθήκης της Λωζάννης για τις μη Μουσουλμανικές μειονότητες στην Τουρκία: η περίπτωση των βακουφίων	265
--	-----

Γιάννης Κτιστάκης

Επίκουρος Καθηγητής της Νομικής Σχολής ΔΠΘ και της Σχολής Πολιτικών

Επιστημών και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου του Βοσπόρου

της Κωνσταντινούπολης, Νομικός Σύμβουλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου

Πρόλογος

Το 2013 συμπληρώθηκαν 90 χρόνια από την υιοθέτηση της Συνθήκης της Λωζάννης του 1923. Παρά την πάροδο του χρόνου και τις μετέπειτα εξελίξεις στη διεθνή σκηνή, το σημαντικό αυτό συμβατικό κείμενο συνεχίζει να παραμένει ένα επίκαιρο, 'living instrument', έλκοντας το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας. Δίχως αμφιβολία, τόσο οι συγκυρίες που οδήγησαν στη διαπραγμάτευση και υιοθέτηση της Συνθήκης της Λωζάννης, όσο και οι ουσιαστικές της ρυθμίσεις παρέχουν έδαφος γόνιμο για συζήτηση των πολλαπλών πτυχών, όχι μόνο από νομικής σκοπιάς, αλλά σε συνδυασμό με την ιστορική και διπλωματική διάσταση που πρέπει να συνεξετάζονται για την αξιολόγηση των γεγονότων, πραγματικών και νομικών, και των διαχρονικών συνεπειών τους.

Επιθυμώντας τη συμβολή, με διεπιστημονικότητα, στο διάλογο αυτό, η Ένωση Διεθνούς Δικαίου - Ελληνικός Κλάδος της International Law Association επέλεξε ως θεματική του ετήσιου συνεδρίου της που διοργανώθηκε στις 21-22 Φεβρουαρίου 2013 στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, τη λειτουργία της Συνθήκης της Λωζάννης, υπό το φως των εξελίξεων μετά το 1923. Η ιδιαίτερη σημασία της εκδήλωσης αυτής δεν έγκειται μόνο στη συνεύρεση διακεκριμένων επιστημόνων από τους χώρους της ιστορίας, της διπλωματίας και του διεθνούς δικαίου, οι οποίοι συνεισέφεραν, από διαφορετική οπτική γωνία ο καθένας, στην ανάδειξη διαφόρων πτυχών, ορισμένες εκ των οποίων δεν έχουν μέχρι σήμερα μελετηθεί διεξοδικά. Συνδέεται επίσης με το άμεσο ενδιαφέρον του θέματος και τη συνεχιζόμενη επικαιρότητα των διαφόρων ρυθμίσεων.

Δεν πρέπει να ξεχνάει κανείς, ότι η Συνθήκη της Λωζάννης αποτελεί την τελευταία από τις πέντε πέντε συνθήκες ειρήνης που υπογράφηκαν μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο προκειμένου να ρυθμισθούν οι σχέσεις μεταξύ νικητριών και ηττημένων δυνάμεων. Οι εργασίες της Συνδιάσκεψης της Λωζάννης άρχισαν το Νοέμβριο του 1922 και, στις 24 Ιουλίου 1923, μετά από πολύμηνες, σκληρές διαπραγματεύσεις, υπογράφηκε η Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ της Μεγάλης Βρεταννίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ελλάδας, της Ρουμανίας, της Ιαπωνίας και του Σερβο-Κροατο-Σλοβενικού κράτους από τη μια πλευρά, με την Τουρκία από την άλλη. Η Τελική Πράξη, στην οποία ενσωματώθηκαν οι ειδικές συμφωνίες, όπως, μεταξύ άλλων, η Σύμβαση Ελλάδας και Τουρκίας περί ανταλλαγής πληθυσμών που είχε υπογραφεί στις 30 Ιανουαρίου 1923, καθόριζε πλέον τη νέα εδαφική και πληθυσμιακή

φυσιογνωμία της ευρύτερης περιοχής της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας¹. Η Τουρκία, πττημένη δύναμη στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ήρθε στις διαπραγματεύσεις με θέση ισχυροποιημένη μετά τη Μικρασιατική νίκη, γεγονός το οποίο έπαιξε καθοριστικό ρόλο, ιδίως ως προς τις εδαφικές ανακατατάξεις, όπου αναστράφηκαν οι ευνοϊκοί για την Ελλάδα όροι της Συνθήκης των Σεβρών του 1920. Η ιστορική/διπλωματική διάσταση είναι μια πρώτη πτυχή της θεματικής, απαραίτητη προκειμένου να αξιολογηθούν οι αποφάσεις που ελήφθησαν τελικά ως προς το περιεχόμενο των ρυθμίσεων, όσο και για να κατανοηθούν οι αναγνώσεις της Συνθήκης.

Αναμφισβήτητα, οι σημαντικότερες ρυθμίσεις είναι οι εδαφικές διατάξεις του πρώτου μέρους της Συνθήκης (Τμήμα Α΄, άρθρα 2-29), ο καθορισμός των συνόρων του νέου τουρκικού κράτους με τα γειτονικά κράτη καθώς και τα υπόλοιπα ζητήματα εδαφικής κυριαρχίας επί των περιοχών της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τούτο διότι, εξ απόψεως διεθνούς δικαίου, οι εδαφικοί όροι της Συνθήκης, σε ό,τι αφορά στα σύνορα δημιουργούν αντικειμενικό καθεστώς (objective regime) και παραμένουν αμετάβλητοι, όποια και αν είναι η τύχη του συμβατικού κειμένου.

Εξίσου σημαντικές είναι και οι ρυθμίσεις που αφορούν την ανθρώπινη διάσταση, με κύριο άξονα την προστασία των μειονοτήτων (Τμήμα Ε΄, άρθρα 37-45), αλλά και τις ρυθμίσεις για την ιθαγένεια (Τμήμα Β΄, άρθρα 30-36), καθώς και για τους αιχμαλώτους πολέμου (άρθρα 119-123). Πράγματι, η ανθρώπινη διάσταση συνιστά, όπως καταδεικνύουν και οι σχετικές εισηγήσεις, καίριο σημείο της συνεχιζόμενης σημασίας της Συνθήκης, η οποία αποτελεί εκτός από συνθήκη ειρήνης και συνθήκη προστασίας μειονοτήτων. Βέβαια το παράδοξο είναι ότι, οι εγγυήσεις περί προστασίας των (θρησκευτικών) μειονοτήτων, αποδυναμώθηκαν εν πολλοίς με την επιβολή της υποχρεωτικής ανταλλαγής πληθυσμών, πρακτική που ήταν σε αντίθεση με την πολιτική της ΚτΕ για την προστασία μειονοτήτων. Πάντως, αν και οι εγγυήσεις για μειονοτική προστασία συνιστούν το βασικό νομικό πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας στον τομέα αυτό, υπό το φως των μετέπειτα εξελίξεων στο χώρο της διεθνούς και ευρωπαϊκής προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν μπορούν να νοηθούν ως αμετάβλητες και παγιοποιημένες

---

1. Η Συνθήκη της Λωζάννης του 1923 περιλαμβάνει 18 διεθνείς πράξεις, με πρώτη τη Συνθήκη Ειρήνης με την Τουρκία. Για τα κείμενα, βλ. *28 League of Nations Treaty Series* (1924), σελ. 11 επ., όπως επίσης, 'Treaty with Turkey and Other Instruments, signed at Lausanne, July 24, 1923', *18 AJIL Supplement*, 1928, σελ. 1-116. Για ελληνική απόδοση: *Πράξεις που υπογράφηκαν στη Λωζάννη στις 30 Ιανουαρίου και 24 Ιουλίου 1923*, Υπουργείο Εξωτερικών, Ειδική Νομική Υπηρεσία, Τμήμα Διεθνών Συμβάσεων, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 1992. Η Συνθήκη της Λωζάννης κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ΝΔ 25.8.1923, ΦΕΚ Α΄ 238 (Περί κυρώσεως της εν Λωζάννη συνομολογηθείσης Συνθήκης περί ειρήνης).

στο χρόνο. Εξακολουθούν να ισχύουν, αλλά πρέπει να αναγιγνώσκονται και να ερμηνεύονται σε συνδυασμό με μεταγενέστερα κείμενα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ανά χείρας έκδοση, ακολουθώντας την αρχική διάρθρωση στις τρεις βασικές θεματικές, την ιστορική, την εδαφική και την ανθρωπινή διάσταση, περιλαμβάνει τις επεξεργασμένες εισηγήσεις που παρουσιάστηκαν στο Συνέδριο. Η ποιότητα των εισηγήσεων και της συνακόλουθης ζωντανής συζήτησης, η πρωτοτυπία της διεπιστημονικής προσέγγισης, οδήγησαν στην απόφαση να εκδοθεί ο παρών τόμος.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στον συν-επιμελητή του τόμου, συνάδελφο Αναπληρωτή Καθηγητή Κωνσταντίνο Αντωνόπουλο, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ένωσης, για την συνεργασία μας. Από κοινού οφείλονται ευχαριστίες στους διακεκριμένους ομιλητές και συμμετέχοντες, καθώς και στη Νομική Βιβλιοθήκη για τη δημοσίευση του τόμου.

Φωτεινή Παζαριτζή

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών
Πρόεδρος της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου-Ελληνικός Κλάδος
της International Law Association

Το καθεστώς των νήσων βάσει της Συνθήκης της Λωζάννης

Αναστασία Γ. Στρατή

Εμπειρογνώμων Δικαίου της Θάλασσας Υπουργείο Εξωτερικών*,
Γ.Γ. της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης της 24^{ης} Ιουλίου 1923 αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του εδαφικού καθεστώτος στο Αιγαίο, καθορίζοντας τα θέματα κυριαρχίας στην περιοχή με τρόπο απολύτως σαφή και αδιαμφισβήτητο· ουδεμία γκρίζα ζώνη ή νομικό κενό υφίσταται ως προς το καθεστώς των νησιών του Αιγαίου Πελάγους, τα οποία σχεδόν στο σύνολό τους υπάγονται στην ελληνική κυριαρχία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο καθηγητής Bowett, «είναι το ίδιο σαν να ορίζαμε ότι τα σύνορα της Τουρκίας ταυτίζονται με τις Μικρασιατικές ακτές (εκτός από την περίπτωση των τριών νήσων που ρητά παραχωρούνται στην Τουρκία, *σημ. Ίμβρος, Τένεδος και Λαγούσες νήσοι*) και ότι το Αιγαίο ανήκει εδαφικά στην Ελλάδα»¹.

Ειδικότερα, τα άρθρα που καθορίζουν το καθεστώς των νήσων στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λωζάννης, είναι τα άρθρα 6, 12, 15 και 16.

Άρθρο 6

«Εκτός αντιθέτων διατάξεων της παρούσης Συνθήκης, τα θαλάσσια όρια περιλαμβάνουν τις νήσους και νησίδια τις κειμένας εις απόστασιν μικροτέραν των τριών μιλίων από της ακτής».

Άρθρο 12

«Η ληφθείσα απόφασις τη 13 Φεβρουαρίου 1914 υπό της Συνδιασκέψεως του Λονδίνου εις εκτέλεσιν των άρθρων 5 της Συνθήκης του Λονδίνου της 17/30 Μαΐου 1913,

---

* Αν και αυτονόητο, σημειώνεται ότι οι απόψεις που εκφράζονται είναι αυστηρά προσωπικές και σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν επίσημες θέσεις του Υπουργείου Εξωτερικών.

1. D.W. Bowett, *The legal regime of islands in international law*, Oceana Publications, 1979, σσ. 250-251.

και 15 της Συνθήκης των Αθηνών της 1/14 Νοεμβρίου 1913², η κοινοποιηθείσα εις την Ελληνικήν Κυβέρνησιν τη 13 Φεβρουαρίου 1914 και αφορώσα εις την κυριαρχίαν της Ελλάδος επί των νήσων της Ανατολικής Μεσογείου, εκτός της Ίμβρου, Τενέδου και των Λαγουσών νήσων (Μαυριών), ιδία των νήσων Λήμνου, Σαμοθράκης, Μυτιλήνης, Χίου, Σάμου και Ικαρίας, επικυρούται υπό την επιφύλαξιν των διατάξεων της παρούσης Συνθήκης των συναφών προς τας υπό την κυριαρχίαν της Ιταλίας διατελούσας νήσους, περί ων διαλαμβάνει το άρθρον 15.

Εκτός αντιθέτου διατάξεως της παρούσης Συνθήκης, αι νήσοι, αι κείμεναι εις μικροτέραν απόστασιν των τριών μιλίων της ασιατικής ακτής, παραμένουσιν υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν».

Άρθρο 15

«Η Τουρκία παραιτείται υπέρ της Ιταλίας παντός δικαιώματος και τίτλου επί των κάτωθι απαριθμουμένων νήσων, τουτέστι της Αστυπалаίας, Ρόδου, Χάλκης, Καρπάθου, Κάσσου, Τήλου, Νισύρου, Καλύμνου, Λέρου, Πάτμου, Λειψούς, Σύμης και Κω, των κατεχομένων νυν υπό της Ιταλίας και των νησίδων των εξ αυτών εξαρτωμένων, ως και της νήσου Καστελλορίζου.»

Άρθρο 16

«Η Τουρκία δηλοί ότι παραιτείται παντός τίτλου και δικαιώματος πάσης φύσεως ... επί των νήσων, εκτός εκείνων ων η κυριαρχία έχει αναγνωρισθεί αυτή δια της παρούσης Συνθήκης, της τύχης ..... των νήσων τούτων κανονισθείσης ή κανονισθησομένης μεταξύ των ενδιαφερομένων».

2. Η τουρκική θεωρία περί «γκρίζων ζωνών»

Το 1996, 73 χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, η Τουρκία όψιμα αμφισβήτησε την ελληνική κυριαρχία, ισχυριζόμενη ότι υπάρχουν νησιά, νησίδες και βράχοι στο Αιγαίο, το νομικό καθεστώς των οποίων είναι αμφισβητούμενο. Και τούτο διότι δεν αναφέρονται ρητά στις συνθήκες, βάσει των οποίων η Ελλάδα απέκτησε τίτλο κυριαρχίας. Συνακόλουθα, είτε εξακολουθούν να τελούν υπό τουρκική κυριαρχία είτε απαιτούνται διαπραγματεύσεις για τον

2. Με το άρθρο 5 της Συνθήκης Ειρήνης του Λονδίνου της 17/30 Μαΐου 1913 μεταξύ των τεσσάρων συμμαχικών Βαλκανικών κρατών (Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία, Μαυροβούνιο) και της Τουρκίας, τα κράτη μέρη εμπιστεύονται στις Μεγάλες Δυνάμεις (Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Ιταλία, Ρωσία) «την φροντίδα ν' αποφασίσωσι περί της τύχης πασών των Οθωμανικών νήσων του Αιγαίου Πελάγους, εκτός της Κρήτης...», ενώ με το άρθρο 15 της Συνθήκης των Αθηνών της 1/14 Νοεμβρίου 1913, η Ελλάδα και η Τουρκία αναλαμβάνουν την υποχρέωση να αποδεχθούν την απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων.

καθορισμό του νομικού τους καθεστώτος. Η Τουρκία διατύπωσε για πρώτη φορά την έννοια των «γκρίζων ζωνών» στη ρηματική διακοίνωση της 29^{ης} Ιανουαρίου 1996 αναφορικά με τις νησίδες Ίμια. Σχετικές αναφορές βρίσκονται, επίσης, στην ιστοσελίδα του Τουρκικού ΥΠΕΞ, σε εγχειρίδια της Τουρκικής Στρατιωτικής Ακαδημίας, συνεντεύξεις Υπουργών, αλλά και στη διεθνή βιβλιογραφία.

Θα πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι η τουρκική «θεωρία» στερείται συνοχής, ενώ δεν είναι σαφές πόσα νησιά εμπίπτουν στις «γκρίζες ζώνες», καθώς ο αριθμός τους κυμαίνεται από 100 έως 3000!³ Σε κάθε περίπτωση, *πέραν* της Συνθήκης της Λωζάννης, η Τουρκία αμφισβητεί την ισχύ του *ιταλοτουρκικού Πρακτικού (procès-verbal) της 28^{ης} Δεκεμβρίου 1932*, με το οποίο χαράχθηκε η συνοριακή γραμμή μεταξύ της Δωδεκανήσου και της ακτής της Ανατολίας και καθορίσθηκε το ζήτημα της κυριαρχίας επί των νήσων και νησίδων της περιοχής. Ορισμένες δε τουρκικές πηγές αμφισβητούν ακόμη και την ισχύ της *ιταλοτουρκικής Συμφωνίας της Άγκυρας της 4^{ης} Ιανουαρίου 1932 σχετικά με την οριοθέτηση των χωρικών υδάτων μεταξύ της νήσου Καστελλόριζου και της ακτής της Ανατολίας*, με την οποία διευθετήθηκε το ζήτημα της κυριαρχίας επί των νήσων και νησίδων που βρίσκονται μεταξύ του Καστελλόριζου και της ακτής της Ανατολίας και οριοθετήθηκαν τα χωρικά ύδατα στην περιοχή.⁴

3. Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ορισμένες τουρκικές πηγές θεωρούν «εκ παραδρομής» ότι το νομικό καθεστώς της Κρήτης ρυθμίζεται από το άρθρο 12 της Συνθήκης της Λωζάννης, υποστηρίζεται ότι 4 νήσοι, 8 νησίδες και 1 βράχος βορειοανατολικά της Κρήτης, δηλαδή στο Αιγαίο, παραμένουν υπό τουρκική κυριαρχία. Επιπρόσθετα, τον Ιούνιο του 1996, στο πλαίσιο της άσκησης του NATO *Dynamic Mix*, η Τουρκία αμφισβήτησε την ελληνική κυριαρχία επί της νήσου Γαύδου. Όσον αφορά το νομικό καθεστώς της Κρήτης, σημειώνεται ότι με το άρθρο 4 της προαναφερθείσης Συνθήκης Ειρήνης του Λονδίνου της 17/30 Μαΐου 1913, η Τουρκία παραχώρησε την Κρήτη στα τέσσερα συμμαχικά Βαλκανικά κράτη και παραιτήθηκε «υπέρ Αυτών πάντων των ων εκέκτητο επί της νήσου ταύτης κυριαρχικών και άλλων δικαιωμάτων». Στη συνέχεια, τα Βαλκανικά κράτη παραιτήθηκαν των δικαιωμάτων τους υπέρ της Ελλάδας: η Βουλγαρία με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου της 28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1913 (άρθρο 5) και η Σερβία με το Πρακτικό (*procès-verbal*) Pachitch-Βενιζέλου της 3/16 Αυγούστου 1913 (άρθρο 5). Όπως επισημαίνεται δε από τον Συρίγο: «Ακολούθως, η Ελληνική Κυβέρνηση ανακοίνωσε προς όλα τα κράτη με τα οποία διατηρούσε διπλωματικές σχέσεις ότι ο θεσμός των Διομολογήσεων είχε καταργηθεί στις «νέες χώρες» του Βασιλείου στις οποίες περιλαμβάνονταν και η Κρήτη. Όλες οι Μεγάλες Δυνάμεις και σχεδόν όλα τα άλλα κράτη ενημέρωσαν ότι έλαβαν γνώση της ανακοίνωσης, αναγνωρίζοντας εμπέσωσ πλιν σαφώς την Ελληνική κυριαρχία και στην Κρήτη. Με αυτόν τον τρόπο έγινε διεθνώς αποδεκτή η ενσωμάτωση της Κρήτης στην Ελλάδα». Α. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, εκδ. Πατάκη (υπό έκδοση).

4. Βλ. Κ. Οικονομίδη, *Οι νησίδες Ίμια στο Αιγαίο Πέλαγος: μια διαφορά που δημιουργήθηκε με την βία*, Εκδ. Α. Σάκκουλα 1999, σσ. 72-82 (μετάφραση στην ελληνική των δύο ιταλοτουρκικών συμφωνιών).

Δεν είναι τυχαίο ότι η τουρκική θεωρία περί «γκρίζων ζωνών» εμφανίζεται λίγο μετά τη θέση σε ισχύ της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982) για την Ελλάδα⁵. Η Τουρκία συνειδητοποιώντας ότι με την εφαρμογή της εν λόγω Σύμβασης ισχυροποιούνται οι ελληνικές θέσεις, ιδίως ως προς το καθεστώς των νήσων και τα δικαιώματα σε θαλάσσιες ζώνες, επεδίωξε να παρακάμψει το ζήτημα της οριοθέτησης στο Αιγαίο διεκδικώντας πλέον ελληνικό νησιωτικό έδαφος και έναν αδιευκρίνιστο αριθμό νησίδων και βράχων στην περιοχή. Έκτοτε, η τουρκική πλευρά αποφεύγει να δημοσιοποιεί στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις τουρκικές θαλάσσιες ζώνες (χωρικά ύδατα-υφαλοκρηπίδα) στο Αιγαίο υπογραμμίζοντας ότι πρέπει πρώτα να λυθεί το «εδαφικό ζήτημα» και στη συνέχεια να επιλυθεί το ζήτημα της οριοθέτησης!

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε την **τουρκική επιχειρηματολογία** ανά περιοχή:

2.1. Νήσοι του Ανατολικού Αιγαίου

Α' Τουρκικό επιχείρημα: Στην Ελλάδα ανήκουν μόνον τα νησιά που απαριθμούνται στο εδαφ. 1 του άρθρου 12 της Συνθήκης της Λωζάννης, καθώς και όσα βρισκόνταν υπό ελληνική κατοχή την 13^η Φεβρουαρίου 1914

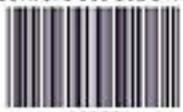
Κατά την τουρκική άποψη, στην Ελλάδα ανήκουν μόνον τα νησιά εκείνα που απαριθμούνται στο άρθρο 12 της Συνθήκης της Λωζάννης, δηλαδή η Λήμνος, η Σαμοθράκη, η Μυτιλήνη, η Χίος, η Σάμος και η Ικαρία, καθώς και εκείνα τα οποία βρισκόνταν υπό ελληνική κατοχή την 13^η Φεβρουαρίου 1914, δηλαδή η Θάσος, ο Αγ. Ευστράτιος και τα Ψαρά. Και τούτο διότι, κατά την τουρκική πάντα άποψη, η Απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων, στην οποία παραπέμπει το άρθρο 12 της Συνθήκης της Λωζάννης, παραχωρούσε στην Ελλάδα μόνον τα νησιά που ήταν στην κατοχή της την 13^η Φεβρουαρίου 1914⁶. Συνακόλουθα, απαραίτητη προϋπόθεση για τη μεταβίβαση της κυριαρχίας των εν λόγω νησιών ήταν η «κατάληψή» τους από την Ελλάδα. Μόνον στο σύμπλεγμα των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου υπάρχουν περί τα 1000 νησιά, νησίδες και βράχοι, τα οποία, σύμφωνα με την τουρκική πάντα άποψη, είναι πρακτικά αδύ-

5. Βλ. κυρωτικό νόμο υπ' αριθ. 2321 της 23^{ης} Ιουνίου 1995 (ΦΕΚ 136 Α' /1995).

6. "D' après l' article 5 du traité de Londres, en date du 17/30 mai 1913 entre la Turquie et les Etats allies balkaniques, ainsi qu' aux termes de l' article 15 du traité signe d' Athènes entre la Grèce et la Turquie le 1er nevvembre 1913, le gouvernement grec s' est engagé a laisser aux six puissances le soin de decider du sort des îles de la mer Égée. En conséquence les six puissances ont décidé de remettre à la Grèce toutes les îles de la mer Égée actuellement occupées par elle, à l' exception de Tenedos, d' Imbros et de Castellorizo, qui doivent être restitués à la Turquie". *Consolidated Treaty Series*, vol. 219, 287.

ISBN: 978-960-562-347-0

14903